

Lika som bär och unika ändå, Spånga församlingsblad 2009

Darwin försökte trösta honom. "Den här världen som du beskyller mig för är inte mindre underbar eller vacker eller storslagen. Den är bara mindre bekväm".

Dark ryckte på axlarna. Varför skulle Gud skapa en värld som var så ofullkomlig att den ständigt tvingades rätta till sig själv? Det fick honom att känna sig sjösjuk.... Kanske fanns det inte någon Gud överhuvudtaget. Han skrattade högt. Kanske, som han alltid misstänkt, kände han sig ensam för att han var ensam.

Jeanette Winterson; Fyrväktaren (Ingress).

I år firar vi dubbelt jubileum kring Charles Darwin. Det är 200 år sedan han föddes och 150 år sedan hans banbrytande bok; Om arternas uppkomst, publicerades. Med den boken förändrades vetenskap, människosyn och även teologi för alltid. I mångfalden av arter förlorade människan sin unika ställning som något annat. På ett fascinerande sätt kunde Darwin beskriva hur vi alla hör ihop. Allt är bara en fråga om förändring, utveckling och naturens sällsamma nycker.

Till att börja med reagerade kyrkornas företrädare och teologer med upprörd kränkhet, ungefär som pastor Dark i Jeanette Wintersons roman Fyrväktaren. Evolutionen sågs som ett hot mot skapelseberättelse, bibelns sanning och framför allt människans okränkbarhet. Idag vet vi bättre och förstår annorlunda. Evolutionsteorin lyfter fram det gemensamma alla människor har, inte bara med varandra utan även med hela skapelsen. Samtidigt betonas det unika med var och en av oss, i det att vi ständigt förändras. Rasbiologerna fick inget fotfäste i evolutionsteorin eftersom våra yttre olikheter är kroppens anpassning till olika miljöer. Det är samma gener som förenar oss. Inte heller kunde den så kallade ersättningsteologin hävda kristendomens överlägsenhet över andra religioner, särskilt judendomen. Människan finner olika sätt att beskriva sin samhörighet med skapelsen. Och olika trossystem lever vid sidan av varandra. Kort och gott: Med Darwin blev det en oundviklig sanning att tron på människans unika särställning bara är en vanföreställning. Det som däremot blev tydligt, var alla människor lika värde och vårt beroende av såväl varandra som övriga skapelsen.

Det är en myt att Darwin hyllade det och den starke som överlägsen någon annan. Han sörjde som vilken förtvivlad förälder som helst, då hans dotter dog tio år gammal. Att tillvaron är nyckfull och obeständig bara ökar vårt beroende av varandra.

Det finns fortfarande så många situationer där vi gör misstaget att se oss själva som något annat och förmer än andra. Antingen vi framhäver eller kritiserar oss själva.

I min ursprungsfamilj ansågs det att vi var unika och alla andra människor mer eller mindre stolliga på olika sätt. Det fälldes många omdömen om andra människor som inte var särskilt trevliga. Det var först när jag flyttade hemifrån som jag förstod att det snarast förhöll sig tvärtom, att problemen nog låg hos oss och det tog tid och möda för mig att knyta an till den värld som jag tränats att misstro så mycket. Att tro sig förmer än andra är något som inträffar såväl i den lilla som i den stora världen; mellan stater och etniska grupper och i vårt nära samhälle, mellan människor på samma gata. Charles Darwin skulle ha protesterat bestämt. Vi kan inte på förhand avgöra vilka slags människor vi har i vår omgivning. Det avgörs först när vi har en relation. Och då brukar isen för det mesta vara bruten.

Men det finns också ett motsatt sätt att ställa sig utanför vår krets av medmänniskor. När vi nedvärderar oss själva, talar om oss som om vi vore en bluff bara ännu inte avslöjad, då bryter vi också mot det som skapelsens ordning, eller ska vi kanske säga oordning. Den hejdlösa självkritiken blir också ett sätt att markera en gräns mot andra som inte stämmer med den nästan brutala jämlikhet som naturen och evolutionsteorin lagt på våra liv. Vi är lika varandra, jämlika varandra på ett så fullkomligt villkorslöst sätt; svart eller vit, palestinier eller israel, kvinna och man.

Här finns också vårt ansvar för varandra. På ett sätt kan man säga att evolutionsteorin också innehåller ett etiskt imperativ för hur vi ska hantera varandra och bemöta den som vi först känner oss främmande för.

Låt mig ge ett exempel från Darwins natur:

En tidig sommardag går jag utmed stranden vid Tylösand. Det är en paus i konferensen och jag har tid över för en strandpromenad. Fyra sjöfåglar, således två par, vaktar sina ganska så nykläckta ungar under deras första simtur i havet. De två fågelparen har slagit sig samman för att effektivt kunna skydda sin avkomma. En fågel simmar längst fram, den andra bakom ungarna och de två övriga vuxna fåglarna skyddar vardera sidan av skaran av fågelungar. Runt omkring flyger skrånande hungriga trutar. Men ingen av dem kommer åt ungarna som är effektivt skyddade av de vuxna i detta sällsamma samarbete mellan två par. Var för sig hade de varit utelämnade till enkla byten för trutarna. Tillsammans utgör de ett effektivt skydd.

I denna situation ser jag våra äldsta biologiska och effektiva rötter till godhet, empati och solidaritet. Godhet är ett unikt samarbete och ett erkännande av vårt beroende till varandra.

En nästan instinktiv medvetenhet om att vi alla är lika. Lika varandra, lika hjälplösa, lika handlingskraftiga, lika goda. Vi är goda mot varandra, helt enkelt för att det har ett större överlevnadsvärde. Det lönar sig för alla att vi gör gott mot varandra. Detta är biologi, evolutionens bidrag till vår förmåga att göra gott. En intuitiv känsla för att skydda och värna, lika kroppsligt självklar som att den vänstra handen inte vet om vad den högra gör, när den ger en gåva.

Med hjälp av dessa grundläggande och nedärvda affekter utvecklar vi livet igenom vår förmåga till empati, rättvisa och medmänsklighet. För till skillnad från djurens godhet kan vi människor ”skapa” förändra, förebygga och vara kreativa i godheten. Vi kan förutse händelser och utvecklingskedjor. Vi kan också sätta en människas nuvarande situation i relation till det han eller hon upplevt tidigare. Vi äger också tillgången till en emotionell minnesbank, en biografi, som gör att vi kan förstå den andre genom att knyta an till vår egen erfarenhet av behov, brist och utsatthet. Eller som Moseböckerna uttrycker det: *Ta hand om främlingen, för ni har själva varit främlingar i Egyptens land.* Vår förmåga till godhet bygger på en historia som både är biografisk och biologisk. Vi minns och våra gener minns.

Jag som för stunden hjälper någon annan har min berättelse. Den som blir hjälpt har sin berättelse. Nästa gång kan situationen vara den omvända. För en stund möts vi, men bara med målet att var och en återvända till vår egen historia igen. Vi är nämligen alla lika och kan igen oss i varandra var än vi möts i världen. Längre har vi inte kommit i den evolutionära utvecklingen från de fyra sjöfåglarna på Västkusten. Vi är medmänniskor, inte för att vi är frälsare och supermänniskor, utan för att vi själva behöver en god värld att vistas i. Det var det Darwin lärde oss. Och det är något att inspireras av.

Jakob Carlander

www.carlander.nu